

Голові разової спеціалізованої вченої ради
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна
доценту, д.ю.н. Ростовській Карині Валеріївні
майдан Свободи 4, м. Харків, 61022

РЕЦЕНЗІЯ

**офіційного рецензента, кандидата юридичних наук, доцента,
доцента кафедри конституційного і муніципального права
юридичного факультету Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна Гудзь Людмили Вячеславівни
на дисертацію Турченко Марії Андріївни
«Правові засади інноваційного розвитку місцевого самоврядування»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
з галузі знань 08 – Право за спеціальністю 081 – Право**

Актуальність теми дисертаційної роботи. Місцеве самоврядування відіграє важливу роль у процесах державотворення, оскільки забезпечує ефективне узгодження інтересів держави, суспільства та особи. Воно функціонує як найбільш наближений до населення рівень публічної влади, здатний оперативно реагувати на потреби територіальних громад і вирішувати питання місцевого значення з урахуванням особливостей відповідної території. Діяльність органів муніципальної влади має бути спрямована на формування сприятливих умов життєдіяльності населення, забезпечення гармонійного розвитку особистості та надання якісних і доступних публічних послуг на основі принципів сталого розвитку територіальних громад.

Практика розвитку муніципального управління засвідчує, що ефективне функціонування місцевого самоврядування та активна участь жителів у розв'язанні питань місцевого значення позитивно впливають на рівень добробуту населення, сприяють активізації суспільно-політичних процесів і стимулюють соціально-економічний розвиток територій. Разом із тим, сучасні трансформаційні процеси та виклики, які постали перед Україною впродовж останніх десятиліть, актуалізують необхідність пошуку нових, зокрема інноваційних, підходів до вдосконалення системи місцевого самоврядування.

Питання забезпечення ефективного функціонування місцевого

самоврядування, визначення його оптимальної моделі та форм реалізації належать до ключових напрямів сучасного розвитку української державності й посідають важливе місце у наукових дослідженнях вітчизняних фахівців у галузі конституційного права. Водночас проблематика інноваційного розвитку місцевого самоврядування залишається недостатньо дослідженою, тоді як традиційні системно-структурні та функціонально-компетенційні підходи до реформування територіальної організації публічної влади значною мірою втратили свою ефективність, що підтверджується результатами реформ, реалізованих в Україні упродовж 2015–2020 років. Активно досліджує зазначену тематику і харківська правнича школа. Означені фактори зумовлюють гостру актуальність теми дисертаційного дослідження Турченко Марії Андріївни, а також її непересічне значення для вітчизняної конституційно-правової теорії та практики.

На користь актуальності рецензованого дослідження свідчить також те, що тема дисертації Турченко М.А., була сформульована згідно із Законом України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки» від 11 липня 2001 р. № 2623-III та Пріоритетними напрямками фундаментальних та прикладних наукових досліджень у галузі права, передбаченими Стратегією розвитку Національної академії правових наук України на 2021-2025 роки. Тема дисертації затверджена вченою радою юридичного факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, протокол № 4 від 11.11.2022 р

Рівень виконання поставленого наукового завдання, оволодіння здобувачкою методологією наукової діяльності. Перед дисертанткою стояло досить складне та амбітне завдання, що полягало у комплексній характеристиці вузлових проблем, що виникають в процесі реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні, визначенні оптимальних шляхів їх інноваційного вирішення, а також з’ясуванні подальших перспектив та наслідків такого реформування

Оцінка змісту дисертації, її завершеності в цілому. Анотація у стислій формі представляє основні тези дисертаційного дослідження, наводить перелік

публікацій, в яких викладені основні результати представленого дослідження. Анотація викладена українською і англійською мовами.

У вступі визначено об'єкт і предмет дослідження, наведено актуальність вибраної теми, зазначено особисті внески дисертанта та інформацію про апробацію дисертації на профільних заходах.

Структура дисертації є відображенням авторської наукової позиції та характеризується внутрішньою логікою розвитку дослідження. Робота складається зі вступу, двох розділів, що містять сім підрозділів, висновків, списку використаних джерел (375 найменувань) та 1 додатка. Така структура дозволила відобразити значимість і наукову ємність кожної частини тексту, акцентувати увагу на найбільш важливих в науковому сенсі аспектах проведеного дослідження, а також свідчить про старання викласти основну дослідницьку думку логічно, несуперечливо і послідовно. До кожного з розділів подано відповідні висновки, наприкінці роботи сформульовано загальні висновки. Текст дисертації відповідає критеріям цілісності, системності та зв'язності, а також критерію розумної та виправданої пропорційності його частин.

Наукова обґрунтованість отриманих результатів, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, забезпечена ефективним використанням сучасних методів дослідження, адекватних поставленим меті та задачам дослідження, а також потужною емпіричною та джерельною базою.

Правильно визначивши об'єкт, предмет та мету дослідження, здобувачка поставила та послідовно вирішила низку наукових завдань, а саме: простежила розвиток місцевого самоврядування в Україні за роки незалежності в аспекті його інноваційності; окреслила сучасний стан місцевого самоврядування в Україні та визначила основні фактори, що зумовлюють необхідність його інноваційного реформування; сформулювала поняття, умови та принципи формування правових засад інноваційного розвитку місцевого самоврядування в Україні; визначила пріоритетні напрямки інноваційного

розвитку місцевого самоврядування в Україні та формування його правових засад з точки зору раціоналізації, інформатизації, гуманізації та інклюзивності процесів децентралізації; розкрила зміст і основні заходи щодо раціоналізованого реформування структурно-функціональної організації місцевого самоврядування в Україні; визначила правові шляхи адаптації місцевого самоврядування в Україні до умов інформаційного суспільства; запропонувала загальні підходи до перетворення місцевого самоврядування на спосіб правового захисту прав і свобод людини і громадянина; визначила інноваційно-правові способи поліпшення взаємодії муніципальної влади з громадянським суспільством та публічно-приватного партнерства; виявила недоліки вітчизняного конституційного законодавства про статус місцевого самоврядування, сформувала пропозиції щодо його удосконалення в межах продовження муніципальної реформи в Україні.

Це їй вдалося завдяки належному оволодінню методологією наукової діяльності. Так, під час підготовки дослідження вона успішно використала низку загальнонаукових та спеціальних методів наукового пізнання. Зокрема, методологічною основою дослідження є філософський діалектико-матеріалістичний підхід, що передбачає розгляд місцевого самоврядування як матеріальної реальності, що існує об'єктивно і постійно розвивається під впливом внутрішніх протиріч за активної, творчої ролі місцевих мешканців. Співвідношення між окремими елементами системи місцевого самоврядування, а також між органами місцевого самоврядування та інститутами громадянського суспільства розглянуті за допомогою системно-структурного і структурно-функціонального методів. Історико-правовий метод дослідження застосований для дослідження еволюції місцевого самоврядування в Україні. Сучасні конституційні моделі регулювання інноваційного розвитку місцевого самоврядування досліджені в порівняльно-правовому плані. Конституційно-правові інститути, що визначають інноваційний характер місцевого самоврядування України, проаналізовані за допомогою формально-логічного та формально-юридичного методів. Логіко-семантичний метод надав

можливість сформулювати рекомендації щодо внесення змін і доповнень до чинного конституційного законодавства. У роботі над усіма структурними підрозділами дисертації широко використано такі логічні прийоми, як аналіз і синтез, визначення і класифікацію. Під час аналізу сучасного стану місцевого самоврядування та окремих інноваційних форм його розвитку використано статистичний і соціометричний методи.

Емпіричну базу дослідження складають рішення Конституційного Суду України, матеріали практичного застосування чинного українського й зарубіжного законодавства, котре закріплює правовий статус місцевого самоврядування та шляхи його реформування, результати статистичних досліджень і соціологічних опитувань, аналітичні матеріали експертів у сфері місцевого самоврядування.

Наукова новизна результатів дисертаційного дослідження зумовлена тим, що правові засади інноваційного розвитку місцевого самоврядування в Україні дотепер не стали предметом комплексного дисертаційного чи монографічного аналізу, а наявні напрацювання вітчизняних і зарубіжних науковців у цій сфері не повною мірою відповідають сучасним потребам національної політико-правової практики. Наукова новизна роботи полягає також у застосуванні автором оригінального методологічного підходу, який передбачає адаптацію та впровадження у правову площину муніципальної реформи окремих наукових концепцій, сформованих поза межами юридичної науки.

На наш погляд, наукову новизну рецензованої дисертації Турченко М.А. найбільшою мірою характеризують наступні підходи та положення:

- обґрунтовано тезу про те, що розвиток місцевого самоврядування в Україні протягом усіх років незалежності мав певною мірою інноваційний характер як за змістом, так і за формами реалізації;
- сформульовано поняття правових засад інноваційного розвитку місцевого самоврядування в Україні;
- обґрунтовано тезу, що суб'єкти місцевого самоврядування є суб'єктами

інноваційної діяльності;

- визначено чотири пріоритетні напрями інноваційного розвитку місцевого самоврядування в Україні та формування його правових засад;
- розкрито зміст і основні заходи щодо раціоналізованого реформування структурно-функціональної організації місцевого самоврядування в Україні;
- окреслено шляхи адаптації місцевого самоврядування в Україні до умов інформаційного суспільства;
- запропоновано загальні підходи до перетворення місцевого самоврядування на спосіб правового захисту прав і свобод людини і громадянина через реалізацію проєкту «Місто прав людини в Україні»;
- визначено інноваційні способи поліпшення взаємодії муніципальної влади з громадянським суспільством та публічно-приватного партнерства через формування «активної громади»;

Загалом слід відзначити, що дисертація Турченко М.А., відзначається високим науково-методологічним рівнем виконання, вмільм використанням сучасного науково-методологічного арсеналу, виваженістю й обґрунтованістю висновків, високою правовою культурою теоретичних побудов.

Дискусійні положення дисертації. Відзначаючи належний теоретичний рівень представленого на рецензування дисертаційного дослідження Турченко М.А., його практичну значимість та наукову новизну, слід констатувати, що в роботі містяться положення, які потребують подальшого уточнення та удосконалення, зокрема:

1. У висновках до розділу 1 у п. 4 зазначається про доцільність доповнення переліку суб'єктів інноваційної діяльності, закріпленого у ст. 5 Закону України «Про інноваційну діяльність», органами державної влади та місцевого самоврядування. Поділяючи слушну позицію дисертанта щодо необхідності нормативного закріплення статусу органів місцевого самоврядування як суб'єктів інноваційної діяльності, хотілося б почути думку дисертанта: як узгоджується статус органу місцевого самоврядування як «суб'єкта інноваційної діяльності» (що передбачає творчий пошук та варіативність) із імперативним

принципом законності, закріпленим у ч. 2 ст. 19 Конституції України, згідно з яким органи влади зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України?

2. На с. 116–117 дисертації дисертант зазначає, що важливим кроком у напрямку політичної децентралізації стало б посилення місцевого й регіонального впливу на структуру вітчизняного парламенту. Це можна було б зробити шляхом переходу до бікамералізму зі створенням верхньої палати – Палати регіонів. Підтримуючи в цілому таку пропозицію, як механізм посилення представництва регіональних інтересів та вдосконалення системи стримувань і противаг, цікава думка дисертанта: чи така модель може призвести до ускладнення законодавчого процесу, зростання політичних конфліктів і додаткових бюджетних витрат, особливо у післявоєнний період?

3. На наш погляд, істотно збагатило б роботу більш широке і системне викладення основних загроз і викликів, котрі породжує запровадження технологій «Розумного міста» та безпеки даних, так само як і наукове обґрунтування основних факторів, що стоять на заваді більш швидкому удосконаленню нормативно-правової бази щодо «Розумних міст».

4. У рамках реалізації проєкту «Місто прав людини в Україні» дисертантка пропонує кожному з міст, яке погодиться взяти участь у ньому, в ініціативному порядку здійснити певний комплекс заходів, у тому числі «створити комунальну правозахисну мережу у складі органів місцевого самоврядування та громадських формувань» (с. 176, 202 дисертації). У даному контексті хотілося б почути її думку щодо доцільності запровадження в Україні посад муніципальних омбудсменів. Як відомо, у Великій Британії такий інститут був запроваджений ще у 70-х роках минулого століття Законом про місцеве управління, а тепер функціонує в Індії, Канаді, Новій Зеландії, Південно-Африканській Республіці, Франції та багатьох інших державах світу. На жаль, у тексті дисертації аналіз перспектив запровадження інституту місцевого омбудсмана в Україні відсутнє, тож вважаємо за доцільне, аби це питання було розкрито нею під час публічного захисту.

Втім, названі критичні положення не зменшують високу оцінку дисертаційного дослідження М.А. Турченко, а спрямовані на розгортання наукової дискусії та покликані спонукати автора до продовження наукових пошуків за обраною темою.

Повнота викладу результатів дисертації в опублікованих працях. Основні теоретичні положення дисертації висвітлені здобувачкою у 8 одноосібних наукових працях, у т.ч. у 4 статтях у наукових фахових виданнях України та 4 тезах доповідей на міжнародних науково-практичних конференціях. Згадані публікації цілком кореспондують із висновками дисертації та є досить обґрунтованими, виваженими й логічними.

Відсутність порушень академічної доброчесності. У представлений на захист дисертації досить повно, точно і вичерпно відображено зміст і принципові підходи наукового дослідження Турченко М.А., зроблено необхідні посилання на її наукові праці, зазначені в анотації. Проявів академічного плагіату та/або інших порушень, які здатні були б поставити під сумнів самостійний характер виконаного дисертанткою дослідження, у рецензованій роботі не виявлено. Таким чином, можна з упевненістю стверджувати, що дисертація виконана здобувачем самостійно, а сформульовані в ній наукові положення, позиції та висновки обґрунтовані на основі особистих досліджень авторки.

Загальний висновок. Загальний аналіз дисертаційної роботи Турченко М.А. дозволяє стверджувати, що поставлені дисертанткою завдання в цілому були виконані успішно, а мету дослідження досягнуто. У рецензованій дисертації міститься теоретичне узагальнення й вирішення наукового завдання, що полягає у комплексній характеристиці вузлових проблем, що виникають в процесі реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні, визначенні оптимальних шляхів їх інноваційного вирішення, а також з'ясуванні подальших перспектив та наслідків такого реформування. Анотація адекватно відображає основний зміст дисертації.

Дисертація М.А. Турченко оформлена відповідно до встановлених МОН

України вимог, викладена літературною українською мовою, науковим стилем, її наукові результати є достатньо репрезентативними.

За своїм змістом і загальною спрямованістю дисертаційне дослідження Турченко М.А., відповідає спеціальності 081 – Право. Рецензована дисертація виконана на належному науково-методологічному рівні, є достатньо результативною з точки зору досягнення поставленої мети та наукознавчих завдань, сформульовані авторкою висновки є достатню аргументованими та обґрунтованими. Зміст роботи та отримані результати переконливо свідчать про високий рівень оволодіння здобувачкою методологією наукової діяльності.

Загалом дисертація «Правові засади інноваційного розвитку місцевого самоврядування», подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії, відповідає вимогам Постанови Кабінету Міністрів України № 44 від 12.01.2022 (зі змінами, внесеними згідно з постановами Кабінету Міністрів України № 341 від 21.03.2022, № 502 від 19.05.2023, № 507 від 03.05.2024) «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», а її авторка – Турченко Марія Андріївна – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право.

Офіційний рецензент:

**Доцент кафедри конституційного
і муніципального права
юридичного факультету
Харківського національного
університету імені В.Н. Каразіна
кандидат юридичних наук, доцент**

Людмила ГУДЗЬ

ПРОТОКОЛ
створення та перевірки кваліфікованого та удосконаленого електронного підпису

Дата та час: 18:26:56 12.07.2026

Назва файлу з підписом: Гудзь Л.В._Рецензія на дисертацію_Турченко.pdf.p7s
Розмір файлу з підписом: 437.9 КБ

Перевірені файли:

Назва файлу без підпису: Гудзь Л.В._Рецензія на дисертацію_Турченко.pdf
Розмір файлу без підпису: 420.6 КБ

Результат перевірки підпису: Підпис створено та перевірено успішно. Цілісність даних підтверджено

Підписувач: ГУДЗЬ ЛЮДМИЛА ВЯЧЕСЛАВІВНА

П.І.Б.: ГУДЗЬ ЛЮДМИЛА ВЯЧЕСЛАВІВНА

Країна: Україна

РНОКПП: 2864614408

Організація (установа): ФІЗИЧНА ОСОБА

Час підпису (підтверджено кваліфікованою позначкою часу для підпису від Надавача): 18:26:54 12.07.2026

Сертифікат виданий: КНЕДП АЦСК АТ КБ "ПРИВАТБАНК"

Серійний номер: 5E984D526F82F38F04000000874244017D2A8207

Алгоритм підпису: ДСТУ 4145

Тип підпису: Удосконалений

Тип контейнера: Підпис та дані в одному файлі (CAdES enveloped)

Формат підпису: З повними даними ЦСК для перевірки (CAdES-X Long)

Сертифікат: Кваліфікований

Версія від: 2026.07.08 13:00

Голові разової спеціалізованої вченої ради
Харківського національного
університету імені В. Н. Каразіна
доктору юридичних наук,
доценту Карині РОСТОВСЬКІЙ
майдан Свободи 4, м. Харків, 61022

РЕЦЕНЗІЯ

офіційного рецензента, кандидата юридичних наук, доцента,
доцента кафедри конституційного і муніципального права
юридичного факультету Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна Воронова Марка Миколайовича

на дисертацію Турченко Марії Андріївни
*«Правові засади інноваційного розвитку місцевого самоврядування в
Україні»*,

подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
з галузі знань 08 – Право за спеціальністю 081 – Право

Актуальність теми дисертаційної роботи. Місцеве самоврядування є незамінним інститутом демократичної державності, від рівня розвитку якого безпосередньо залежить якість публічного управління та ступінь реалізованості конституційних прав і свобод людини в повсякденному житті. Динаміка реформ у сфері місцевого самоврядування, що охопила Україну починаючи з 2014 року та набула нових, ще більш складних вимірів в умовах повномасштабного збройного вторгнення РФ, створила виняткову нагальність у доктринальному осмисленні правових засад подальшого, але тепер вже свідомо інноваційного розвитку муніципальної влади. Саме цій проблемі і присвячена дисертаційна робота Турченко М.А., актуальність якої не викликає жодних сумнівів.

Здобутки реформи децентралізації 2014–2020 років є незаперечними. Було утворено 1469 спроможних територіальних громад замість понад 11 000 дрібних рад, суттєво зміцнено дохідну базу місцевих бюджетів, запроваджено реальний інститут представництва на регіональному рівні.

Водночас ці здобутки залишаються конституційно незакріпленими попри неодноразові спроби 2015 та 2019 років, відповідні зміни до Конституції України так і не були прийняті. Як слушно акцентує авторка дослідження, це робить реформу «зворотньою», позбавляє її гарантій сталості та ускладнює гармонізацію з *acquis communautaire* у контексті євроінтеграційних зобов'язань України, закріплених, зокрема, у статті 72 Угоди про механізм підтримки.

Актуальність теми суттєво посилюється тим, що традиційні системно-структурні та функціонально-компетенційні підходи до реформування муніципальної влади фактично вичерпали свій потенціал. Завдання, які стоять перед місцевим самоврядуванням у XXI столітті - адаптація до умов цифрового суспільства, захист прав людини на муніципальному рівні, формування справжньої демократії участі, вимагають принципово іншого, науково обґрунтованого інноваційного підходу, переведення в правову площину концепцій, що сформувалися поза межами юриспруденції (Smart-city, Human Rights City, Initiative Community). Інституціоналізація цих концепцій в конституційно-правовому вимірі і є центральним, новаторським внеском рецензованого дослідження.

Нарешті, умови воєнного стану породили принципово нові виклики для місцевого самоврядування - тимчасові обмеження повноважень громад, запровадження інституту військових адміністрацій, передача до державного бюджету частини місцевих податків, масова міграція населення та гостра нестача кадрів в органах місцевого самоврядування. Ці реалії роблять дослідження правових засад інноваційного розвитку місцевого самоврядування особливо затребуваним і соціально значущим у контексті повоєнного відновлення України.

Рівень виконання поставленого наукового завдання, оволодіння здобувачкою методологією наукової діяльності. Детальний аналіз

рецензованої роботи переконливо свідчить про те, що Турченко М.А. успішно впоралася з надзвичайно амбітним науковим завданням – комплексним доктринальним обґрунтуванням правових засад інноваційного розвитку місцевого самоврядування в Україні, що передбачало органічне поєднання теоретичного аналізу, компаративістики, нормотворчих пропозицій та переведення в правову площину концепцій, запозичених з суміжних галузей знань.

Методологічна основа дисертації є логічно виваженою та достатньо розгалуженою. Системно-структурний і структурно-функціональний методи дозволили авторці розглянути місцеве самоврядування як складну публічно-правову систему і виявити внутрішні зв'язки між її елементами (підрозділи 1.1–1.3). Саме завдяки цим методам вдалося переконливо довести, що сучасне місцеве самоврядування є не просто рівнем публічного управління, а й самостійною підсистемою публічної влади, покликаною захищати права і свободи людини.

Широке застосування в роботі отримав історико-правовий метод, завдяки якому здобувачка системно реконструювала п'ять етапів розвитку місцевого самоврядування в Україні в аспекті його інноваційності – від першого демократичного вибору 1990 року до повномасштабного збройного вторгнення 2022 року та зумовлених ним законодавчих змін (підрозділ 1.1). Це дозволило виявити глибинні закономірності, що характеризують зміну парадигм муніципального будівництва в Україні, і обґрунтувати тезу про те, що справжня інноваційність місцевого самоврядування ніколи не обмежувалася суто системно-структурними перетвореннями.

Порівняльно-правовий метод дав змогу дослідити сучасні конституційні та законодавчі моделі регулювання інноваційного розвитку місцевого самоврядування у провідних зарубіжних державах, зокрема з урахуванням Резолюцій Конгресу місцевих і регіональних влад Ради Європи,

Європейської Стратегії інновацій та належного управління на місцевому рівні 2008 року, а також практики реалізації концепцій Smart-city та Human Rights City у різних правових системах (підрозділи 2.2 та 2.3). Формально-логічний і формально-юридичний методи забезпечили ретельний аналіз конституційного законодавства та законів про місцеве самоврядування. Логіко-семантичний метод уможливив введення в науковий обіг низки авторських дефініцій та вироблення конкретних законодавчих пропозицій (підрозділи 1.3, 2.1–2.4). Статистичний та соціометричний методи застосовані для аналізу динаміки розвитку місцевого самоврядування та чинників, що зумовлюють потребу в його реформуванні (підрозділ 1.2). Охарактеризований методологічний арсенал є адекватним як меті, так і завданням дослідження.

Оцінка змісту дисертації, її завершеності в цілому. Подане на рецензування дисертаційне дослідження є концептуально завершеною, самостійною науковою працею, відзначеною внутрішньою логічністю та послідовністю викладу матеріалу. Структура роботи є оптимальною і повністю відповідає задекларованим меті та завданням. Дисертація складається зі вступу, двох розділів, що охоплюють шість підрозділів, висновків, списку використаних джерел (375 найменувань) та додатку. Анотація стисло, проте вичерпно відображає основні тези дослідження й викладена двома мовами.

Перший розділ присвячено історико-теоретичним аспектам формування правових засад інноваційного розвитку місцевого самоврядування. У підрозділі 1.1 здійснено системний огляд п'яти етапів розвитку місцевого самоврядування в Україні за роки незалежності з аналізом їхнього інноваційного потенціалу. Підрозділ 1.2 розкриває сучасний стан місцевого самоврядування та чинники, що обумовлюють необхідність його інноваційного реформування: зростання попиту на якісні публічні

послуги, ускладнення соціальних проблем на муніципальному рівні, необхідність підвищення прозорості та підзвітності в умовах інформаційного суспільства. Підрозділ 1.3 формулює поняття, умови та принципи формування правових засад інноваційного розвитку місцевого самоврядування, обґрунтовуючи базові принципи такого розвитку (децентралізація, субсидіарність, інклюзивність, ефективність, передбачуваність, сталий розвиток).

Другий розділ є ключовим у дослідженні та містить розробку чотирьох взаємопов'язаних, але самостійних пріоритетних напрямів інноваційного розвитку місцевого самоврядування. Підрозділ 2.1 розкриває концепцію «Децентралізація 2.0» як якісно нового, раціоналізованого етапу реформування структурно-функціональної організації муніципальної влади. Підрозділ 2.2 визначає правові шляхи адаптації місцевого самоврядування до умов інформаційного суспільства через концепцію «Smart-city». Підрозділ 2.3 обґрунтовує концепцію «Місто прав людини» як механізм перетворення місцевого самоврядування на практичний інструмент правозахисту. Підрозділ 2.4 розкриває потенціал «ініціативної громади» як нового рівня взаємодії муніципальної влади з громадянським суспільством.

Наукова обґрунтованість положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, не викликає сумнівів. Вони органічно впливають із ретельного аналізу нормативно-правових актів, міжнародних стандартів місцевого самоврядування, рішень Конституційного Суду України, матеріалів практики та значного масиву вітчизняної і зарубіжної доктрини.

Наукова новизна дослідження зумовлена насамперед тим, що проблема правових засад інноваційного розвитку місцевого самоврядування в Україні вперше стала предметом самостійного, комплексного доктринального дослідження, у якому традиційні конституційно-правові

підходи органічно поєднані з переведенням у правову площину концепцій, що сформувалися поза межами юриспруденції.

Найбільш значущими результатами, що становлять наукову новизну та особистий внесок Турченко М.А., є такі:

По-перше, вперше в українській муніципально-правовій науці введено в науковий обіг поняття «правові засади інноваційного розвитку місцевого самоврядування», під якими авторка пропонує розуміти систему правових норм, принципів, процедур і механізмів, що забезпечують впровадження науково обґрунтованих підходів у функціонування системи місцевого самоврядування з метою підвищення її ефективності, адаптивності до змін, прозорості та відповідності потребам громади. Така дефініція має не лише теоретичне, але й практичне значення, оскільки задає вектор і критерії відповідного законодавчого регулювання.

По-друге, вперше обґрунтовано тезу про те, що суб'єкти місцевого самоврядування є суб'єктами інноваційної діяльності у конституційно-правовому розумінні, що тягне за собою необхідність доповнення переліку суб'єктів інноваційної діяльності, закріпленого у статті 5 Закону України «Про інноваційну діяльність», суб'єктами місцевого самоврядування. Ця теза, яка видається на перший погляд очевидною, залишалася поза увагою вітчизняної правової науки і має значний практичний потенціал.

По-третє, вперше запропоновано концептуальну схему чотирьох пріоритетних напрямів інноваційного розвитку місцевого самоврядування: «Децентралізація 2.0», «Smart-city», «Місто прав людини» та «Ініціативна громада». Кожен із цих напрямів отримав самостійне, детально розроблене правове обґрунтування, що дозволяє розглядати їх у сукупності як цілісну, взаємопов'язану доктрину муніципальної правової реформи. Це є справжнім інтелектуальним проривом у вітчизняній науці конституційного права.

По-четверте, в рамках концепції «Децентралізація 2.0» вперше сформульовано позицію, що перехід від адміністративної та фінансової до політичної децентралізації є ключовою умовою реальної демократизації місцевого самоврядування. Це означає визнання суб'єктів місцевого самоврядування рівноправними учасниками політичного діалогу, принципову відмову від диктату й дріб'язкової опіки щодо муніципальної влади з боку держави, а також завершення конституційної реформи у відповідній частині.

По-п'яте, удосконалено доктринальні підходи до розуміння поступальності розвитку місцевого самоврядування в Україні: виокремлено п'ять етапів такого розвитку в аспекті їх інноваційності з визначенням їхніх хронологічних меж та змістовною характеристикою кожного. Це дозволило авторці подолати як позитивістський, так і суто матеріально-правовий підхід до еволюції місцевого самоврядування і запропонувати комплексний критерій для її аналізу.

По-шосте, дістали подальшого розвитку наукові погляди на правові засади муніципальної реформи в Україні; обґрунтовано конкретні пропозиції щодо вдосконалення законодавства, у тому числі: доповнення Закону «Про місцеве самоврядування в Україні» статтею 31¹ «Повноваження в галузі інформатизації та впровадження новітніх технологій»; закріплення у профільних законах норми про пріоритет органів місцевого самоврядування у разі законодавчої конкуренції повноважень; а також уніфікацію ключових параметрів проведення місцевих ініціатив.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації. Рецензована дисертаційна робота відзначається високим науковим рівнем, самостійністю та обґрунтованістю висновків. Водночас, як і будь-яке дослідження, вона має низку положень, що потребують пояснення або розвитку під час публічного захисту.

По-перше, у підрозділі 1.1., аналізуючи розвиток місцевого самоврядування в Україні за роки незалежності в аспекті його інноваційності, авторка цілком слушно зазначає, що «пріоритетним напрямком подолання розпорошеності вітчизняного законодавства про місцеве самоврядування на початку 2000-х років вважалося прийняття Муніципального кодексу, втім відсутність політичної волі щодо кодифікації муніципального законодавства з боку вищих органів державної влади України поступово призвела до фактичної відмови наукової спільноти від пошуків певних інновацій у даному напрямку (с. 26 дисертації). При цьому дисертантка утрималася від висловлення власної позиції щодо доцільності кодифікації муніципального законодавства, тож хотілося б почути її під час публічного захисту.

По-друге, у підрозділі 1.3., досліджуючи поняття, умови та принципи формування правових засад інноваційного розвитку місцевого самоврядування, дисертантка вказує, що ключовими напрямками інновацій у місцевому самоврядуванні на сьогодні є цифрова трансформація та розумні міста; послуги, орієнтовані на громадян, і персоналізована залученість громадян до процесів муніципального управління; спільні екосистеми тощо. При цьому, на її думку, кожен із названих напрямів потребує створення відповідних правових засад (с. 93 дисертації). У контексті попереднього зауваження, виникає питання, що має на увазі авторка під «відповідними правовими засадами»: відображення цих напрямів у вигляді спеціальних розділів у майбутньому Муніципальному кодексі України чи прийняття окремих законів за кожним із цих напрямів?

По-третє, значну увагу в дисертації приділено ролі пересічних громадян (жителів) у процесах інноваційного розвитку місцевого самоврядування: від запровадження трирівневої системи колективних суб'єктів місцевого самоврядування (територіальна громада – територіальна спільнота району – територіальна спільнота області) до концепції «ініціативних громад». Втім дисертантка не фіксує свого ставлення до того, що законодавець у травні

2024 року фактично виключив іноземців, котрі проживають в Україні, з числа жителів як суб'єктів місцевого самоврядування. Вважаємо, що позиція дисертантки з даного питання має бути оприлюднена під час публічного захисту.

По-четверте, розглядаючи питання формування та практичної реалізації концепту «ініціативної громада» як нового рівня взаємодії муніципальної влади з громадянським суспільством та публічно-приватного партнерства (підрозділ 2.4 дисертації), авторці варто було звернути увагу на концептуальні проблеми визнання територіальної громади юридичною особою публічного права. Попри неоднозначне ставлення до відповідного питання у вітчизняній правовій доктрині та у колі політичних експертів, народних депутатів та практиків місцевого самоврядування, це питання є одним з ключових у контексті конституціоналізації правосуб'єктності громади як дієздатної та самодостатньої одиниці місцевого самоврядування та адміністративного-територіального устрою, а, отже, важливим в аспекті забезпечення інноваційного розвитку місцевого самоврядування. На відміну від усталеної зарубіжної практики конституційної регламентації статусу первинних суб'єктів місцевого самоврядування як юридичних осіб, вітчизняне конституційне та цивільне законодавство не містить подібних норм та принципів. Тому у цьому аспекті позиція та аргументація дисертантки потребує конкретизації, деталізації та більш ґрунтовного аналізу.

Висловлені зауваження та дискусійні положення мають суто науково-полемічний характер. Вони аж ніяк не знижують загальної позитивної оцінки дисертаційного дослідження Турченко М.А. і не ставлять під сумнів достовірність, цінність та новизну отриманих нею результатів, а лише спрямовані на поглиблення наукової дискусії і покликані спонукати здобувачку до продовження наукових пошуків у надзвичайно важливій для вітчизняного конституційного права сфері муніципальної реформи.

Повнота викладу результатів дисертації в опублікованих працях та відсутність порушень академічної доброчесності. Основні теоретичні положення, висновки та пропозиції дисертаційного дослідження Турченко М.А. відображені з належною повнотою у 8 наукових публікаціях, що відповідає сучасним вимогам до здобувачів ступеня доктора філософії. Серед них – 4 наукові статті у фахових виданнях України («Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія: «Право»» (два випуски), «Аналітично-порівняльне правознавство», «Український політико-правовий дискурс»), а також 4 змістовні тези доповідей на міжнародних науково-практичних конференціях. Опубліковані наукові праці повністю відповідають змісту та ключовим концептуальним ідеям дисертації, відображають логіку наукового пошуку авторки.

У поданій на захист дисертації повно, точно і вичерпно відображено зміст і принципові підходи наукового дослідження Турченко М.А. Авторкою здійснено всі необхідні та коректні посилання на використані джерела та власні наукові публікації. Проявів академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації, фальсифікації та будь-яких інших порушень академічної доброчесності у рецензованій роботі не виявлено. Дисертацію виконано здобувачкою самостійно, а сформульовані у ній наукові положення та висновки є результатом її особистих наукових досліджень.

Загальний висновок. Комплексний аналіз дисертаційної роботи Турченко М.А. дозволяє констатувати, що поставлені дисертанткою завдання виконані успішно, а головна мета дослідження – комплексна характеристика вузлових проблем, що виникають у процесі реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні, визначення оптимальних шляхів їх інноваційного вирішення досягнута в повному обсязі.

У рецензованій дисертації здійснено глибоке теоретичне узагальнення та ефективне вирішення надзвичайно важливого наукового завдання – формування доктринальних правових засад інноваційного розвитку місцевого самоврядування в Україні. Запропонована авторкою чотириелементна концептуальна модель («Децентралізація 2.0» – «Smart-city» – «Місто прав людини» – «Ініціативна громада») є цілісною, внутрішньо узгодженою і достатньо деталізованою для її безпосереднього використання у нормотворчій та правозастосовній діяльності. Ця модель органічно поєднує конституційно-правовий, муніципально-правовий та порівняльно-правовий виміри й охоплює якісно нові виклики – від цифровізації до захисту прав людини на місцевому рівні.

Дисертація Турченко М.А. оформлена у відповідності до встановлених Міністерством освіти і науки України вимог, викладена літературною українською мовою, витриманим науковим стилем. Анотація адекватно відображає зміст і результати дослідження. За своїм змістом, методологією, обсягом опрацьованого матеріалу та загальною спрямованістю дисертаційне дослідження повністю відповідає паспорту спеціальності 081 – Право.

Загалом дисертація «Правові засади інноваційного розвитку місцевого самоврядування в Україні», подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії, є якісною, завершеною, самостійною науковою працею, яка має важливе теоретичне та прикладне значення для вітчизняної науки конституційного і муніципального права. Вона повністю відповідає вимогам Постанови Кабінету Міністрів України № 44 від 12.01.2022 (зі змінами, внесеними згідно з постановами Кабінету Міністрів України № 341 від 21.03.2022, № 502 від 19.05.2023, № 507 від 03.05.2024) «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи

про присудження ступеня доктора філософії», а її авторка – Турченко Марія Андріївна – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право.

Офіційний рецензент:

Доцент кафедри конституційного
і муніципального права юридичного факультету
Харківського національного
університету імені В. Н. Каразіна
кандидат юридичних наук, доцент

Марк

ВОРОНОВ

ПРОТОКОЛ
створення та перевірки кваліфікованого та удосконаленого електронного підпису

Дата та час: 08:43:50 11.07.2026

Назва файлу з підписом: Воронов М.М. Рецензія офіційного рецензента на дисертацію
Турченко М.А. 11 липня 2026.docx.asice
Розмір файлу з підписом: 30.5 КБ

Перевірені файли:

Назва файлу без підпису: Воронов М.М. Рецензія офіційного рецензента на дисертацію
Турченко М.А. 11 липня 2026.docx
Розмір файлу без підпису: 26.2 КБ

Результат перевірки підпису: Підпис створено та перевірено успішно. Цілісність даних
підтверджено

Підписувач: Воронов Марк Миколайович

П.І.Б.: Воронов Марк Миколайович

Країна: Україна

РНОКПП: 2443211635

Час підпису (підтверджено кваліфікованою позначкою часу для підпису від Надавача): 08:43:50
11.07.2026

Сертифікат виданий: КНЕДП monobank | Universal Bank

Серійний номер: 10FF6F932221FA00889D200000000001030BDBDB

Алгоритм підпису: ДСТУ 4145

Тип підпису: Удосконалений

Тип контейнера: Підпис та дані в архіві (розширений) (ASiC-E)

Формат підпису: З повними даними для перевірки (XAdES-B-LT)

Сертифікат: Кваліфікований

Версія від: 2026.07.08 13:00

Голові разової спеціалізованої вченої ради
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна
доктору юридичних наук, доценту,
Карині РОСТОВСЬКІЙ
61022, Харків, майдан Свободи, 4

ВІДГУК

**офіційного опонента, доктора юридичних наук, професора
Батанова Олександра Васильовича
на дисертацію Турченко Марії Андріївни
«Правові засади інноваційного розвитку
місцевого самоврядування в Україні»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
з галузі знань 08 – Право за спеціальністю 081 – Право**

На основі вивчення дисертації М. А. Турченко, анотації до дисертації і праць, що були опубліковані за результатами дослідження, було встановлене наступне.

Актуальність і значущість теми представленого дисертаційного дослідження. Актуальність дисертаційного дослідження М. А. Турченко зумовлена докорінною трансформацією конституційно-правової природи місцевого самоврядування в Україні, що відбувається під впливом взаємодії процесів децентралізації, цифровізації, європейської інтеграції, розвитку громадянського суспільства, а також необхідності забезпечення стійкості територіальних громад в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення держави. За таких умов місцеве самоврядування перестає бути виключно організаційною формою здійснення публічної влади на місцевому рівні, поступово набуваючи ознак відкритої, адаптивної та інноваційної системи муніципальної влади, орієнтованої на захист прав людини, забезпечення сталого розвитку територіальних громад та формування сучасної моделі публічного врядування.

В аксіологічному вимірі актуальність дослідження визначається переосмисленням ціннісних засад місцевого самоврядування. Сучасна

муніципальна реформа дедалі більше ґрунтується не лише на принципах субсидіарності чи організаційної автономії територіальних громад, а й на пріоритетності людської гідності, людиноцентризму, демократії участі, відкритості, прозорості, цифрової інклюзії, соціальної згуртованості та належного врядування. Відтак виникає необхідність визначення інноваційного розвитку місцевого самоврядування як процесу реалізації нової системи конституційних і муніципальних цінностей, що забезпечують ефективне здійснення та захист прав і свобод людини і громадянина на локальному рівні.

В онтологічному вимірі інноваційний розвиток місцевого самоврядування обумовлений зміною самої природи муніципальної влади. Сучасне місцеве самоврядування функціонує вже не як статична адміністративна система, а як багаторівневий публічно-правовий інститут, у межах якого взаємодіють територіальні громади, органи місцевого самоврядування, держава (як гарант прав місцевого самоврядування), інститути громадянського суспільства, бізнес та цифрові комунікаційні платформи. Такі трансформації актуалізують необхідність вироблення цілісної концепції правових засад інноваційного розвитку місцевого самоврядування, визначення його поняття, закономірностей, принципів, умов та правових механізмів реалізації.

Особливої актуальності зазначені питання набувають у контексті результатів реформи децентралізації, яка істотно змінила територіальну організацію влади, компетенцію органів місцевого самоврядування та фінансову основу територіальних громад. Водночас повномасштабна російська агресія виявила як значний потенціал муніципальної самоорганізації, так і низку системних проблем функціонування місцевого самоврядування в умовах воєнного стану, необхідності взаємодії з військовими адміністраціями, забезпечення безперервності надання публічних послуг, реалізації повноважень в екстраординарних умовах та збереження конституційних гарантій місцевої демократії.

У праксеологічному вимірі актуальність теми обумовлена потребою вироблення ефективних правових механізмів модернізації діяльності органів

місцевого самоврядування. Йдеться про вдосконалення структурно-функціональної організації муніципальної влади, цифровізацію управлінських процесів, розвиток електронної демократії, формування сучасних моделей публічно-приватного партнерства, удосконалення взаємодії з інститутами громадянського суспільства, забезпечення раціонального використання ресурсів територіальних громад та впровадження інноваційних управлінських практик. Вирішення цих завдань неможливе без комплексного дослідження відповідних конституційно-правових засад.

У функціональному вимірі актуальність дисертації визначається розширенням соціального призначення місцевого самоврядування. Воно дедалі більше виконує не лише традиційні управлінські функції щодо вирішення питань місцевого значення, а й функції забезпечення національної стійкості, кризового управління, захисту прав людини, консолідації територіальних громад, інформаційної взаємодії, соціальної інтеграції та післявоєнного відновлення територій. За таких умов виникає необхідність наукового обґрунтування нових функцій місцевого самоврядування та відповідних механізмів їх нормативно-правового забезпечення.

В інституційному вимірі актуальність дослідження зумовлена необхідністю подальшого розвитку муніципально-правових інститутів відповідно до сучасних європейських стандартів належного врядування. Незважаючи на істотний прогрес реформи децентралізації, чинне конституційне та муніципальне законодавство все ще містить низку концептуальних прогалин щодо правового статусу територіальних громад, розмежування повноважень органів державної влади та місцевого самоврядування, цифрової трансформації муніципального управління, інституціоналізації форм безпосередньої демократії, забезпечення інклюзивності управлінських процесів, правового регулювання взаємодії органів місцевого самоврядування із суб'єктами громадянського суспільства та приватним сектором. Особливого значення набуває також пошук оптимального балансу між децентралізацією та вимушеними процесами рецентралізації в умовах воєнного стану, а також вироблення правових гарантій збереження автономії місцевого

самоврядування у післявоєнний період.

Таким чином, актуальність теми дисертації визначається необхідністю комплексного переосмислення правових засад інноваційного розвитку місцевого самоврядування як багатовимірного конституційно-правового явища, що поєднує ціннісні, організаційні, функціональні, інформаційні, інституційні та правозахисні аспекти модернізації муніципальної влади. Саме комплексне дослідження закономірностей, принципів, механізмів та напрямів такого розвитку створює необхідне теоретичне підґрунтя для подальшого вдосконалення конституційного законодавства, забезпечення ефективності муніципальної реформи, розвитку демократії участі, цифрового врядування та формування сучасної європейської моделі місцевого самоврядування в Україні.

Мета дослідження окреслена цілком коректно і правильно, а його задачі сформульовані чітко, послідовно й досить повно для досягнення означеної мети. *Об'єкт і предмет* дослідження визначені досить лаконічно, але точно й правильно, вони повною мірою відповідають обраній темі й цілком укладаються в межі наукової спеціальності 081-Право. Так, об'єктом дослідження обрано систему суспільних відносин, пов'язаних з організацією та здійсненням публічної влади на місцях в умовах транзитивної демократії, а його предметом – правові засади інноваційного розвитку місцевого самоврядування в Україні.

Такий комплексний підхід надав авторці можливість дійти системних висновків при визначенні результатів і обґрунтуванні низки нових положень, які мають важливе значення для юридичної науки і практики.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані в дисертації М. А. Турченко, є обґрунтованими й переконливими, що забезпечено вдало обраною методологією дослідження, міцною джерельною базою, а також належною апробацією шляхом оприлюднення відповідних матеріалів у фахових виданнях та на наукових форумах.

Методи дослідження, обрані дисертанткою, відповідають сучасному стану

розвитку методології науки та є цілком адекватними поставленим цілям і задачам. Набір використаних авторкою загальних і спеціальних методів дослідження є доволі традиційним для вітчизняної юриспруденції. Так, діалектико-матеріалістичний підхід дозволив розглянути феномен місцевого самоврядування як матеріальної реальності, що існує об'єктивно і постійно розвивається під впливом внутрішніх протиріч за активної, творчої ролі місцевих мешканців. Співвідношення між окремими елементами системи місцевого самоврядування, а також між органами місцевого самоврядування та інститутами громадянського суспільства були розглянуті за допомогою системно-структурного і структурно-функціонального методів. Історико-правовий метод дослідження був застосований авторкою для дослідження еволюції місцевого самоврядування в Україні. Сучасні конституційні моделі регулювання інноваційного розвитку місцевого самоврядування були системно досліджені в порівняльно-правовому плані. Конституційно-правові інститути, що визначають інноваційний характер місцевого самоврядування України, були проаналізовані М. А. Турченко за допомогою формально-логічного та формально-юридичного методів. Логіко-семантичний метод надав можливість авторці сформулювати рекомендації щодо внесення змін і доповнень до чинного конституційного законодавства. У роботі також широко використано такі логічні прийоми, як аналіз і синтез, визначення і класифікацію. Під час аналізу сучасного стану місцевого самоврядування та окремих інноваційних форм його розвитку використано статистичний і соціометричний методи.

У роботі використано ряд інших методів, застосування яких дозволило комплексно виконати поставлені авторкою завдання.

Достовірність результатів дослідження підтверджена їх апробацією на чотирьох міжнародних науково-практичних конференціях, а також обговоренням на засіданнях кафедри конституційного і муніципального права Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

Наукова новизна отриманих результатів обумовлена тим, що проблема правових засад інноваційного розвитку місцевого самоврядування в Україні досі

не була предметом дисертаційного чи монографічного дослідження, а наявні здобутки вітчизняних і зарубіжних авторів у даній сфері не можуть задовольнити потреби вітчизняної юридичної практики. Новаторським є й методологічний підхід автора, оскільки в дисертації вперше запропоновано конкретні шляхи переведення в правову площину муніципальної реформи деяких інноваційних наукових концепцій, сформованих поза межами юриспруденції.

Наукове і практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що сформульовані в роботі положення, висновки і рекомендації можуть бути успішно використані у науково-дослідній сфері – як підґрунтя для подальших наукових пошуків з актуальних проблем вітчизняного муніципалізму; нормотворчій діяльності – як теоретичний матеріал при розробці концепцій та проектів нормативно-правових актів для продовження конституційної реформи в частині децентралізації та поліпшення практики муніципально-правового будівництва в Україні; навчальному процесі – як доктринальна основа для підготовки підручників, інших навчальних і навчально-методичних матеріалів з конституційного права України, муніципального права України, державного права зарубіжних країн, при підготовці аспірантами та студентами своїх наукових робіт тощо; правовиховній роботі серед населення – як наукова база підвищення муніципально-правової культури посадових осіб та пересічних громадян, подолання відчуження громадян від влади, вкорінення в масову свідомість переконання про необхідність залучення до управління публічними справами та роз'яснення можливих форм такої участі, аби тим самим сприяти формуванню у громадян демократичної політико-правової культури тощо.

Структура дисертації. Про системність представленого М. А. Турченко дослідження свідчить структура дисертації, яка складається з анотації, вступу, двох розділів, що охоплюють сім підрозділів, висновків, списку використаних джерел. Структура роботи характеризується цілісністю й логічною послідовністю, є такою, що відображає загальне бачення досліджуваної авторкою проблеми.

Так, у вступі обґрунтовується актуальність обраної теми, ступінь її

наукової новизни, визначаються об'єкт, предмет, мета, задачі та методи дослідження, джерельна база, а також основні положення, котрі виносяться на захист, підкреслюється теоретичне та практичне значення отриманих результатів.

У першому розділі розглянуто історико-теоретичні аспекти формування правових засад інноваційного розвитку місцевого самоврядування в Україні, зокрема, проблеми розвитку місцевого самоврядування в Україні за роки незалежності в аспекті його інноваційності, охарактеризовано сучасний стан місцевого самоврядування в Україні та чинники, що зумовлюють необхідність його інноваційного реформування, а також сформульовано визначення поняття, визначено умови та принципи формування правових засад інноваційного розвитку місцевого самоврядування.

У другому розділі розкрито пріоритетні напрями інноваційного розвитку місцевого самоврядування в Україні та їх правові засади, зокрема, досліджено концепти «Децентралізація 2.0» у контексті формування раціоналізованої реформи структурно- функціональної організації місцевого самоврядування, «Smart-city» як форми адаптації місцевого самоврядування до умов інформаційного суспільства; «Місто прав людини» як моделі перетворення місцевого самоврядування на царину правозахисту та «Ініціативна громада» як форми нового рівня взаємодії муніципальної влади з громадянським суспільством та публічно-приватного партнерства

У висновках відображено найбільш важливі наукові та практичні результати дисертаційного дослідження.

Вищезазначене свідчить про логічну послідовність дисертаційного дослідження М. А. Турченко, використання в процесі дослідницької роботи принципу викладу матеріалу від загального до конкретного.

Усі розділи, підрозділи та інші структурні частини роботи підпорядковані одній, чітко визначеній меті, яка деталізується конкретними завданнями, які поставила перед собою дисертантка.

Загальна характеристика змісту дисертаційного дослідження.

Загалом, дисертація, яка виконана у формі спеціально підготовленого рукопису, являє собою глибоке, комплексне, якісно оформлене наукове дослідження.

Серед вагомих елементів наукової новизни, які характеризують отримані в дисертаційному дослідженні результати, доцільно наголосити на таких положеннях:

1. Положення про те, що місцеве самоврядування саме по собі, в усіх своїх аспектах – як різновид публічної влади і форма народовладдя, як одна із засад конституційного ладу і право територіальних громад – можна (і варто) розглядати як інновацію, оскільки воно є децентралізованою формою управління, що дозволяє громадянам брати активну участь у вирішенні питань місцевого значення та формуванні громадянського суспільства, а також виділення та обґрунтування основних аспекти такої інноваційності (стор. 14-16 дисертації).

2. Висновок, згідно якого інноваційність муніципального розвитку в Україні протягом усіх років її незалежності традиційно обмежувалася рамками юриспруденції – через удосконалення системно-структурної та функціонально-компетенційної складових, а також констатація того, що потенціал екстенсивного розвитку місцевого самоврядування в Україні фактично вичерпано – подальше підвищення його ефективності та вихід на рівень європейських стандартів можливі тільки шляхом його інноваційного розвитку, з виходом за межі суто юридичних інструментів та використанням новітніх здобутків у галузі політології, політичної економії, публічного менеджменту тощо, з їх подальшим нормативним закріпленням у чинному законодавстві (стор. 44 дисертації).

3. Авторська періодизація етапів еволюції місцевого самоврядування у його інноваційному аспекті в Україні за роки незалежності (стор. 44-45 дисертації).

4. Положення про те, що інноваційний розвиток місцевого самоврядування зумовлений сукупністю зовнішніх та внутрішніх викликів, що суттєво

впливають на функціонування територіальних громад, з огляду на що вимагають нових підходів до управління, організації публічної влади на місцях, ресурсного забезпечення тощо, а також виділення чинників такого розвитку, що дозволяє краще зрозуміти потребу у переході від класичної до інноваційної моделі місцевого самоврядування, що буде більш гнучкою, стратегічно орієнтованою, підкріпленою в матеріально-технічному плані тощо (стор. 62-69 дисертації).

5. Положення, що інновації у місцевому самоврядуванні слід розглядати через призму юридичного складу відповідних правовідносин, а саме: це ті муніципально-правові відносини, які потребують принципово нових підходів до нормативного регулювання, при цьому, вважає дисертантка, необхідність змін чинного законодавства або створення нових правових норм та механізмів обумовлена зрушеннями у політичному, соціальному, економічному та інших проявах життя суспільства на муніципальному рівні (стор. 75-77 дисертації).

6. Висновок щодо необхідності інноваційного перетворення інституційно-функціональної організації місцевого самоврядування в Україні, ключовим напрямом реформаційних змін якої повинні стати перехід від патерналістської парадигми ролі держави у формуванні фінансових ресурсів місцевої громади та публічному управлінні до гармонійного балансу загальнодержавних та регіональних інтересів, інтересів конкретних громад, раціонального використання власного потенціалу територій, ініціативного вирішення питань місцевого значення за активної участі членів територіальних громад та ефективного контролю з боку інститутів громадянського суспільства (стор. 116 дисертації).

7. Авторське розуміння «розумного міста», як комплексної міждисциплінарної концепції, яка поєднує технологічні інновації з правовими, соціальними, економічними та іншими складовими життя суспільства для створення комфортного, безпечного та стійкого середовища для місцевої громади, успішна реалізація якої ґрунтується на гармонійному балансі між технічним прогресом, належним правовим регулюванням, стійкими інституціями, соціальними пріоритетами, екологічною стійкістю (стор. 147

дисертації).

8. Положення, що органи місцевого самоврядування мають стати підґрунтям для реалізації політики у сфері прав людини і відтак дієвими суб'єктами правозахисної діяльності. На думку дисертантки, відсутність чітких орієнтирів і стратегічного планування на національному рівні потенційно створює занепад захисту прав людини на місцевому рівні, але саме муніципалітети можуть стати як джерелом прогресу у цій складній ситуації. З огляду на це, робиться абсолютно правильний висновок, що концепція «Міста прав людини» у цьому контексті має стати не лише ідеологічним орієнтиром, але й інструментом інституційного розвитку місцевого самоврядування, побудови взаємодовіри між владою та громадянами, формування культури участі, поваги до різноманітності та інклюзивності у прийнятті рішень (стор. 162-163 дисертації).

9. Твердження, що для сучасних міст муніципальний вимір прав людини стає основою для побудови їх політики, з огляду на це, заслуговують на підтримку висновки авторки, що необхідність довгострокового планування у царині забезпечення прав людини є пріоритетом для розбудови як локальної нормотворчості, так і загальнодержавної, а також те, що права людини перестають бути лише декларативними принципами й набувають конкретного виміру в міському просторі – через доступне житло, якісну освіту, ефективну соціальну політику, безпечне середовище, сталий розвиток і культурну інтеграцію (стор. 175 дисертації).

Наведеними положеннями не вичерпується наукова новизна авторських підходів. У роботі є й інші доволі оригінальні висновки та пропозиції, які в сукупності утворюють авторську концепцію правового забезпечення інноваційного розвитку місцевого самоврядування в Україні.

Особистий внесок здобувача. Дисертація М. А. Турченко є самостійною особисто виконаною науковою працею, в якій викладено авторські підходи щодо вирішення важливого наукового завдання – концептуалізації та внесення конкретних пропозицій теоретичного та прикладного характеру щодо

інноваційного вирішення проблем, що виникають в процесі реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні, а також з'ясування подальших перспектив та наслідків такого реформування.

Наукові положення, висновки та рекомендації, які виносяться на захист отримано авторкою самостійно. Сформульовані у дисертації визначення понять, висновки та рекомендації, є обґрунтованими в результаті власного дослідження та опрацювання наукових праць вітчизняних та зарубіжних науковців, а також норм чинного законодавства України та міжнародних нормативно-правових актів. Наукову новизну становлять виключно власні (авторські) ідеї та пропозиції.

Наукові результати дисертаційного дослідження свідчать, що розвиток сучасного конституційного та муніципального права супроводжується дискусією з приводу багатьох питань теорії та практики організації та діяльності місцевого самоврядування, рецепції профільних міжнародно-правових стандартів, а також удосконалення національного законодавства про місцеве самоврядування у контексті сучасних євроінтеграційних процесів та викликів воєнного часу.

Оформлення дисертаційного дослідження. Дисертація М. А. Турченко оформлена відповідно до нормативних вимог і стандартів, які передбачені до такого роду праць. Робота написана державною мовою, науковим, літературним стилем. Текст дисертації позбавлений граматичних та орфографічних помилок, а також технічних недоліків. Основні положення, висновки, пропозиції та рекомендації, зазначені в роботі, в цілому характеризуються аргументованістю, логічністю, послідовністю виконання та системним підходом до предмету дослідження.

Дотримання академічної доброчесності. Аналіз дисертації та наукових публікацій М. А. Турченко, у яких висвітлені основні наукові результати дисертації, не дає підстав констатувати допущення нею порушень академічної доброчесності (академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації, фальсифікації). Дисертація виконана з поетапною публікацією проміжних результатів

дослідження, що відображені авторкою у наукових статтях, кількість і якість яких відповідає вимогам щодо публікацій.

Зауваження щодо окремих положень дисертації. Загалом позитивно оцінюючи дисертацію М. А. Турченко, необхідно звернути увагу на окремі недостатньо обґрунтовані чи спірні положення, що могли б слугувати предметом подальших наукових досліджень дисертантки або дискусії під час публічного захисту:

1. Потребує більш глибокого конституційно-правового обґрунтування сама категорія «інноваційний розвиток місцевого самоврядування». Так, одним із центральних результатів дисертації є авторське визначення правових засад інноваційного розвитку місцевого самоврядування (стор. 7, 95 дисертації). Водночас запропонована дефініція фактично поєднує управлінські, організаційні, технологічні та правові елементи, що дещо розмиває її саме конституційно-правову природу. Автор визначає інновації через нові управлінські моделі, технології та методи підвищення ефективності діяльності органів місцевого самоврядування, однак меншою мірою розкриває їх зв'язок із конституційною природою місцевого самоврядування та процесами формування національного й європейського муніципалізму в цілому та його видів (форм) – цифрового муніципалізму, екологічного муніципалізму, мілітарного муніципалізму тощо.

У цьому контексті дискусійним видається питання, чи можуть інновації виступати самостійною конституційно-правовою категорією, чи вони є лише способом реалізації принципів місцевого самоврядування, передбачених Конституцією України та Європейською хартією місцевого самоврядування. Більш глибоке теоретичне розмежування цих категорій у вимірі національних та загальноєвропейських процесів формування муніципалізму та тенденцій розвитку муніципального права (антропологізація, цифровізація, екологізація, економізація тощо) посилило б доктринальну новизну роботи.

2. На наш погляд, обґрунтована у дисертації концепція «Децентралізації 2.0» (підрозділ 2.1 дисертації) потребує більшої конституційної визначеності з

точки зору співвідношення принципу автономії місцевого самоврядування з принципом унітарності держави, цілісності системи публічної влади та конституційної відповідальності держави за забезпечення прав людини. Робота виграла б від більш ґрунтовного аналізу меж муніципальної автономії (правової, організаційної та економічної), особливо в умовах воєнного стану та програмного забезпечення післявоєнної відбудови, коли найбільш рельєфно проявилися проблеми гармонізації децентралізації та централізації, посилилися тенденції рецентралізації та зросло значення контрольної та координаційної ролі держави. Тобто мова йде не лише про позитивні наслідки децентралізації, а й ті ризики та виклики, які існують у цій сфері, коли під виглядом децентралізаційних реформаторських кроків, держава звужує права територіальних громад.

3. На наш погляд, особливої наукової аргументації потребує положення про політичну децентралізацію як наступний етап муніципальної реформи (стор. 116-119 дисертації). Мабуть твердження про необхідність переходу від адміністративної та фінансової до політичної децентралізації є одним із найбільш дискусійних висновків дисертації, що, на думку авторки, має привести до визнання суб'єктів місцевого самоврядування рівноправними учасниками політичного діалогу з державою. У цьому контексті ми, зокрема, доволі критично оцінюємо обґрунтовану у дисертації пропозицію переходу до бікамералізму зі створенням верхньої палати – Палати регіонів (стор. 117 дисертації).

Сумнівною у цьому аспекті також є ідея дисертантки щодо можливості «перезапуску» Ради регіонів при Президентові України як дорадчого органу при главі держави з питань, що стосуються територіального устрою, забезпечення територіальної цілісності держави, а також збалансованого й сталого регіонального розвитку (стор. 117 дисертації). Попри наявність конституційного права Президента України (п. 28 ч. 1 ст. 106 Конституції України) створювати у межах коштів, передбачених у Державному бюджеті України, для здійснення своїх повноважень консультативних, дорадчих та інших допоміжних органів і служб, практика існування таких формально-ритуальних інституцій з питань

місцевого самоврядування протягом десятиліть була контрпродуктивною.

Безперечно, такий підхід є перспективним, однак він потребує значно глибшого конституційно-правового обґрунтування. Зокрема, залишається відкритим питання, чи не призведе подібне розуміння політичної децентралізації до зміни усталеної конституційної моделі взаємовідносин державної влади та місцевого самоврядування, а також яким чином ця концепція узгоджується з принципами народного суверенітету, унітаризму, субсидіарності, автономії муніципальної влади тощо.

Безумовно, необхідність завершення формування спроможного самоврядування не лише місцевого, але й регіонального рівня, на що звертає увагу авторка (стор. 117 дисертації), не викликає жодного сумніву. Втім, на наше переконання, точками зростання потенціалу регіональних влад мають бути насамперед дієздатні територіальні громади, а не додаткові державні інституції, які б опікувалися відповідними питаннями.

4. Вважаємо, що обґрунтований у дисертації цифровий напрям інноваційного розвитку місцевого самоврядування потребує виходу за межі концепції «Smart City» (підрозділ 2.2 дисертації) та врахування сучасної доктрини цифрового конституціоналізму.

Автор цілком слушно визначає адаптацію місцевого самоврядування до інформаційного суспільства одним із пріоритетних напрямів його інноваційного розвитку. Разом із тим запропонована концепція переважно зосереджується на технологічних та організаційних аспектах моделі «Smart City».

Натомість сучасна європейська правова доктрина дедалі більше акцентує увагу на проблематиці цифрового конституціоналізму, алгоритмічного врядування, захисту персональних даних, цифрової рівності, цифрової інклюзії та цифрових прав людини. Саме інтеграція цих підходів дозволила б значно розширити конституційно-правовий зміст запропонованої автором моделі цифрової трансформації місцевого самоврядування.

5. Вважаємо, що запропонована у дисертації концепція гуманізації місцевого самоврядування через модель «Місто прав людини» (підрозділ 2.3

дисертації) потребує поглиблення у світлі доктрини муніципалізму як складової системи сучасного конституціоналізму. Безперечно позитивною є спроба автора пов'язати розвиток місцевого самоврядування із захистом прав людини. Проте дисертація переважно розглядає концепцію «Міста прав людини» як окремий напрям інноваційного розвитку, тоді як сучасна доктрина муніципального права, муніципалізму та в цілому конституціоналізму дедалі частіше виходить із того, що забезпечення прав людини є не окремою функцією місцевого самоврядування, а його конституційною сутністю.

У зв'язку з цим більш доцільним вбачається широкий аналіз взаємозв'язку між місцевою демократією, муніципальними правами людини, принципом людиноцентризму та позитивними обов'язками органів місцевого самоврядування щодо забезпечення конституційних прав і свобод тощо у фокусі загальних проблем формування конституціоналізму та муніципалізму в Україні.

Попри наявність вказаних зауважень, зазначимо, що вони жодним чином не впливають на загальне позитивне враження від рецензованої роботи. Зроблені нами зауваження, хоча й носять концептуальний характер, обумовлені прагненням опонента акцентувати увагу М. А. Турченко на дискусійних моментах її дисертації.

Загалом за результатами проведеного критичного аналізу можемо зробити наступні **висновки**:

1. Дисертація Турченко Марії Андріївни «Правові засади інноваційного розвитку місцевого самоврядування в Україні» є самостійною оригінальною кваліфікованою працею, яка містить теоретично обґрунтовані результати, що в сукупності розв'язують конкретне наукове завдання, яке має суттєве значення для конституційно-правової науки і полягає у формуванні цілісної концепції інноваційного розвитку місцевого самоврядування в Україні. Аналіз змісту представленої дисертації дозволяє зробити висновок про високий рівень виконання здобувачкою поставленого наукового завдання та оволодіння нею методологією наукової діяльності.

2. Основні теоретичні положення і висновки дисертації повною мірою

викладені у 8 наукових публікаціях, з яких 4 наукових статей у фахових виданнях України, а також тезах 4 доповідей на науково-практичних конференціях. Усі названі публікації є достатньо обґрунтованими, вони цілком відповідають темі дисертації та вимогам академічної доброчесності.

3. Дисертація відповідає спеціальності 081 – Право, а також вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261 (зі змінами), Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, та Вимогам до оформлення дисертації, затвердженим наказом МОН України від 12 січня 2017 р. № 40.

4. Здобувачка наукового ступеня Турченко Марія Андріївна на основі прилюдного захисту своєї дисертації на тему «Правові засади інноваційного розвитку місцевого самоврядування в Україні» заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право (галузь знань 08 – Право).

Офіційний опонент:

Доктор юридичних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України,
провідний науковий співробітник
відділу конституційного та муніципального права
Інституту держави і права
імені В. М. Корецького НАН України

Олександр Батанов

ПРОТОКОЛ
створення та перевірки кваліфікованого та удосконаленого електронного підпису

Дата та час: 11:28:40 10.07.2026

Назва файлу з підписом: Батанов_Відгук_Турченко.pdf.asice
Розмір файлу з підписом: 329.0 КБ

Перевірені файли:
Назва файлу без підпису: Батанов_Відгук_Турченко.pdf
Розмір файлу без підпису: 332.8 КБ

Результат перевірки підпису: Підпис створено та перевірено успішно. Цілісність даних підтверджено

Підписувач: БАТАНОВ ОЛЕКСАНДР ВАСИЛЬОВИЧ
П.І.Б.: БАТАНОВ ОЛЕКСАНДР ВАСИЛЬОВИЧ
Країна: Україна
РНОКПП: 2714918719
Організація (установа): ФІЗИЧНА ОСОБА
Час підпису (підтверджено кваліфікованою позначкою часу для підпису від Надавача): 11:28:38 10.07.2026
Сертифікат виданий: КНЕДП АЦСК АТ КБ "ПРИВАТБАНК"
Серійний номер: 5E984D526F82F38F0400000034810601AAF22607
Алгоритм підпису: ДСТУ 4145
Тип підпису: Удосконалений
Тип контейнера: Підпис та дані в архіві (розширений) (ASiC-E)
Формат підпису: З повними даними для перевірки (XAdES-B-LT)
Сертифікат: Кваліфікований

Версія від: 2026.07.08 13:00

Голові разової спеціалізованої вченої ради
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна
доктору юридичних наук, доценту,
Карині РОСТОВСЬКІЙ
61022, Харків, майдан Свободи, 4

ВІДГУК

офіційного опонента, кандидата юридичних наук, старшого дослідника
Петришина Олега Олександровича
на дисертацію Турченко Марії Андріївни
«Правові засади інноваційного розвитку місцевого самоврядування в
Україні», подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 081 – Право (галузь знань 08 – Право)

Ознайомлення з текстом та критичний аналіз дисертації Турченко М. А.,
анотації до дисертації і праць, опублікованих за результатами дослідження,
дають підстави констатувати таке.

Актуальність і значущість теми представленого дисертаційного дослідження.

Дисертаційна робота Турченко Марії Андріївни «Правові засади інноваційного розвитку місцевого самоврядування в Україні» присвячена комплексному дослідженню актуальної наукової проблеми конституційного та муніципального права – формуванню сучасної концепції правового забезпечення інноваційного розвитку місцевого самоврядування в Україні в умовах децентралізації публічної влади, європейської інтеграції, цифрової трансформації публічного управління та повоєнного відновлення держави.

Тема дисертації є актуальною і своєчасною, має вагоме теоретичне і практичне значення. У сучасних умовах місцеве самоврядування набуває принципово нового значення як основа демократичної організації публічної влади, гарант реалізації принципу субсидіарності та важливий механізм забезпечення конституційних прав і свобод людини і громадянина. Завершення адміністративно-територіальної реформи, реалізація політики децентралізації, розвиток цифрового врядування, необхідність підвищення

спроможності територіальних громад, а також виконання Україною євроінтеграційних зобов'язань зумовлюють потребу в новому науковому осмисленні подальших напрямів розвитку місцевого самоврядування.

Поряд із цим повномасштабна збройна агресія Російської Федерації проти України поставила перед органами місцевого самоврядування нові завдання щодо забезпечення життєдіяльності територіальних громад, організації цивільного захисту населення, відновлення зруйнованої інфраструктури, підтримки внутрішньо переміщених осіб та сталого розвитку територій. За цих умов особливого значення набуває пошук інноваційних організаційно-правових моделей функціонування муніципальної влади.

Актуальність теми дослідження підтверджується також тим, що проблематика інноваційного розвитку місцевого самоврядування ще не отримала комплексного висвітлення у вітчизняній науці конституційного та муніципального права. Більшість наявних наукових праць присвячена окремим аспектам децентралізації, адміністративно-територіальної реформи або організації діяльності органів місцевого самоврядування, тоді як питання формування цілісної системи правових засад інноваційного розвитку муніципальної влади залишалося недостатньо дослідженим.

У цьому контексті дисертаційна робота Турченко М. А. заповнює відчутну прогалину у вітчизняній муніципально-правовій доктрині, оскільки спрямована не лише на аналіз чинного правового регулювання, а й на вироблення концептуальних підходів до подальшого розвитку місцевого самоврядування в Україні.

Загальна характеристика структури і змісту дисертації.

Дисертація характеризується логічною структурою та внутрішньою послідовністю викладу матеріалу. Вона складається зі вступу, двох розділів, які об'єднують сім підрозділів, висновків, списку використаних джерел (375 найменувань) і додатка. Така структура є виправданою, відповідає поставленій меті дослідження та забезпечує комплексне розкриття обраної

тематики.

У *вступі* авторкою належним чином обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначено об'єкт, предмет, мету та завдання роботи, охарактеризовано методологічну основу дослідження, сформульовано положення наукової новизни, визначено практичне значення отриманих результатів та наведено відомості щодо їх апробації.

Перший розділ дисертації має історико-теоретичний характер і присвячений дослідженню еволюції місцевого самоврядування в Україні, аналізу сучасного стану муніципальної системи та формуванню понятійно-категоріального апарату дослідження.

Позитивної оцінки заслуговує запропонований авторкою підхід до аналізу розвитку місцевого самоврядування крізь призму його інноваційності. Авторкою здійснено періодизацію розвитку місцевого самоврядування за роки незалежності України, в межах якої виокремлено п'ять етапів – від запровадження самого інституту місцевого самоврядування на початку 1990-х років до зростання його ролі у сфері національної безпеки і оборони в умовах воєнного стану, визначено характерні ознаки кожного етапу, проаналізовано особливості трансформації організаційно-правових моделей муніципальної влади. Важливою перевагою роботи є те, що історичний аналіз не має описового характеру, а використовується для виявлення закономірностей розвитку місцевого самоврядування та визначення перспектив його подальшої модернізації.

Значну наукову цінність становить аналіз сучасного стану місцевого самоврядування в Україні. Авторкою обґрунтовано, що необхідність його інноваційного розвитку обумовлена комплексом взаємопов'язаних чинників, серед яких зростання вимог до якості публічних послуг, розвиток інформаційного суспільства, необхідність забезпечення прозорості діяльності органів місцевого самоврядування та економічної конкурентоспроможності територіальних громад, а також підвищення їхньої стійкості до сучасних викликів.

Безперечною перевагою першого розділу є формулювання авторського поняття правових засад інноваційного розвитку місцевого самоврядування, яке має комплексний характер та охоплює систему правових норм, принципів, процедур і механізмів, спрямованих на впровадження сучасних моделей функціонування муніципальної влади.

Другий розділ дисертаційної роботи є центральною частиною дослідження, у якій авторкою запропоновано власну концепцію інноваційного розвитку місцевого самоврядування в Україні, побудовану навколо чотирьох пріоритетних напрямів його модернізації: раціоналізації структурно-функціональної організації муніципальної влади, її інформатизації, гуманізації та інклюзивності. Саме цей розділ найбільшою мірою демонструє наукову самостійність здобувачки, її здатність до критичного осмислення сучасних процесів муніципальної реформи та формування нових доктринальних підходів до вдосконалення конституційно-правового регулювання місцевого самоврядування.

Схвальної оцінки заслуговує запропонована авторкою концепція «Децентралізація 2.0», яка ґрунтується на розумінні того, що завершення адміністративно-територіальної реформи не означає завершення процесу децентралізації, а навпаки, відкриває новий етап її якісного розвитку. Авторка переконливо доводить необхідність удосконалення функціонального розмежування повноважень між різними рівнями місцевого самоврядування, розвитку міжмуніципального співробітництва, реформування системи місцевих державних адміністрацій, оптимізації структури виконавчих органів місцевих рад та запровадження сучасних механізмів стратегічного планування розвитку територіальних громад.

Заслуговують на підтримку висновки щодо необхідності переорієнтації муніципальної реформи із завершення адміністративно-територіальних перетворень на забезпечення ефективності діяльності органів місцевого самоврядування, підвищення якості публічних послуг та посилення реальної автономії територіальних громад.

Ґрунтовністю вирізняється дослідження адаптації місцевого самоврядування до умов інформаційного суспільства. Авторкою вдало інтегровано сучасні концепції цифрового врядування з положеннями муніципального права. Переконливо обґрунтовано необхідність нормативного закріплення повноважень органів місцевого самоврядування у сфері цифрової трансформації, розвитку електронних сервісів, використання сучасних інформаційних технологій та впровадження концепції «Smart-city» у практику діяльності територіальних громад.

Важливим результатом дисертації є пропозиція щодо доповнення Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» окремою статтею 31¹ «Повноваження в галузі інформатизації та впровадження новітніх технологій». Зазначена пропозиція має не лише теоретичну, а й безпосередню практичну цінність, оскільки може бути використана в законопроектній роботі.

Науковий інтерес становить запропонована авторкою концепція «Місто прав людини». Вона відображає сучасні тенденції розвитку муніципального права, відповідно до яких місцеве самоврядування повинно розглядатися не лише як форма організації публічної влади, а й як один із найважливіших механізмів забезпечення та захисту прав і свобод людини і громадянина. Авторкою обґрунтовано комплекс організаційних та правових заходів (ухвалення міської хартії прав людини, запровадження правозахисної експертизи актів органів місцевого самоврядування, створення комунальної правозахисної мережі, заснування посади Уповноваженого місцевої ради з прав людини тощо), реалізація яких сприятиме впровадженню міжнародних стандартів прав людини у діяльність територіальних громад.

Не менш вагомим результатом дослідження є концепція «Ініціативної громади», відповідно до якої ефективне місцеве самоврядування має ґрунтуватися на широкому залученні жителів територіальних громад до прийняття управлінських рішень. Авторка послідовно розвиває ідею переходу від дорадчих форм громадської участі до моделей партнерської

взаємодії між органами місцевого самоврядування та громадянським суспільством, що відповідає сучасним європейським стандартам демократичного врядування. Слушним у цьому контексті є критичний аналіз Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо народовладдя на рівні місцевого самоврядування» від 09.05.2024 р. № 3703-IX та сформульовані за його результатами пропозиції щодо вдосконалення порядку реалізації місцевих ініціатив.

Новизна представлених теоретичних результатів проведених здобувачкою досліджень.

Аналіз змісту дисертації дає підстави констатувати, що робота містить результати, які характеризуються належним рівнем наукової новизни. До найбільш вагомих наукових результатів слід віднести:

- формулювання авторського поняття правових засад інноваційного розвитку місцевого самоврядування;
- розроблення концепції «Децентралізація 2.0» як нового етапу розвитку муніципальної реформи;
- авторську періодизацію розвитку місцевого самоврядування України в аспекті його інноваційності;
- обґрунтування доцільності впровадження концепцій «Розумне місто», «Місто прав людини» та «Ініціативна громада» у національне муніципальне законодавство;
- пропозиції щодо вдосконалення законодавства України про місцеве самоврядування, інноваційну діяльність та місцеві державні адміністрації.

Новизна дисертаційної роботи полягає не лише у формулюванні окремих авторських визначень чи законодавчих пропозицій, а й у комплексному переосмисленні сучасної моделі розвитку місцевого самоврядування в Україні. Авторкою запропоновано цілісну доктринальну концепцію інноваційного розвитку муніципальної влади, яка поєднує конституційно-правові, організаційні, інформаційні та гуманітарні аспекти її функціонування.

Теоретичне та практичне значення результатів дослідження.

Теоретичне значення дисертації полягає у розвитку сучасної науки конституційного та муніципального права. Отримані результати істотно поглиблюють доктрину місцевого самоврядування, уточнюють понятійно-категоріальний апарат муніципального права та формують нові наукові підходи до подальшого реформування територіальної організації публічної влади. Наукові положення роботи можуть бути використані у подальших дослідженнях проблем децентралізації, муніципальної демократії, цифрового врядування, реалізації прав людини на місцевому рівні, удосконалення компетенції органів місцевого самоврядування та розвитку територіальних громад.

Практична цінність дисертації полягає у можливості використання сформульованих авторкою висновків і рекомендацій у законотворчій діяльності, практиці органів місцевого самоврядування, під час розроблення стратегій розвитку територіальних громад, а також у навчальному процесі закладів вищої освіти та подальших наукових дослідженнях із проблем конституційного і муніципального права.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, їх відповідність темі дисертації.

Ознайомлення зі змістом дисертації дає підстави для висновку, що положення, висновки та рекомендації, сформульовані авторкою, цілком відповідають заявленій темі, характеризуються належним рівнем наукової обґрунтованості та внутрішньої логічної узгодженості. Під час роботи використано комплекс загальнонаукових і спеціально-юридичних методів пізнання, що забезпечило всебічне вивчення предмета дослідження. Методологія дисертації відповідає сучасним вимогам до юридичних досліджень і дозволила авторці досягти поставленої мети та виконати визначені завдання. Аргументація основних положень роботи спирається на аналіз Конституції України, законодавства України, міжнародно-правових актів, актів Ради Європи, наукових праць українських і зарубіжних учених, у

тому числі значного масиву іншомовних джерел, практики реформування місцевого самоврядування та сучасних концепцій демократичного врядування.

Висновки дисертації логічно випливають із проведеного дослідження, узгоджуються зі змістом відповідних розділів та мають достатній рівень доказовості. Важливою перевагою роботи є поєднання фундаментального теоретичного аналізу із практично орієнтованими пропозиціями щодо вдосконалення законодавства України та діяльності органів місцевого самоврядування.

Повнота апробації результатів дослідження.

Основні результати дисертаційної роботи знайшли повне відображення у восьми наукових публікаціях, у тому числі у чотирьох статтях у вітчизняних фахових наукових виданнях та чотирьох тезах доповідей на міжнародних науково-практичних конференціях, що забезпечило належний рівень їх наукової апробації. Кількість та зміст публікацій відповідають тематиці дослідження і свідчать про системну роботу авторки над обраною проблематикою.

Рівень виконання поставленого наукового завдання та оволодіння здобувачкою методологією наукової діяльності.

Результати проведеного Турченко М. А. дослідження переконливо свідчать про те, що поставлене завдання, яке полягало в комплексній характеристиці вузлових проблем, що виникають у процесі реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні, визначенні оптимальних шляхів їх інноваційного вирішення, а також з'ясуванні подальших перспектив та наслідків такого реформування, було нею успішно виконано. Дисертантка виявила високий рівень оволодіння методологією наукової діяльності, здатність використовувати релевантний дослідницький інструментарій, виявляти, ставити та вирішувати проблеми дослідницького характеру у сфері права та забезпечувати якість виконуваних досліджень.

Відсутність порушень академічної доброчесності. Подана дисертаційна робота є результатом самостійного наукового пошуку здобувачки, у межах якого сформульовано оригінальні положення, узагальнення та висновки щодо правових засад інноваційного розвитку місцевого самоврядування в Україні, що ґрунтуються на всебічному теоретичному аналізі, опрацюванні широкого кола джерел та власних наукових напрацюваннях авторки. У ході підготовки дослідження дисертантка послідовно дотримувалася вимог академічної доброчесності, коректно використовуючи й належним чином посилаючись на авторів наукових ідей та положень інших учених. Аналіз тексту дисертації дає підстави констатувати відсутність проявів академічної недоброчесності, неправомірних запозичень чи привласнення результатів чужої наукової праці.

Дискусійні положення та зауваження щодо дисертаційної роботи.

Позитивно оцінюючи дисертацію в цілому, вважаю за необхідне висловити окремі зауваження та побажання, які мають дискусійний характер і не впливають на загальний високий рівень проведеного дослідження:

1. Авторське визначення правових засад інноваційного розвитку місцевого самоврядування є достатньо змістовним, однак у роботі доцільно було б більш чітко розмежувати категорії «інновація», «реформа», «модернізація», «цифрова трансформація» та «організаційний розвиток», що сприяло б підвищенню термінологічної визначеності дослідження, оскільки подекуди в дисертації (зокрема, в підрозділі 1.3) ці категорії використовуються як взаємозамінні.

2. Запропонована концепція «Децентралізація 2.0» є перспективною та заслуговує на підтримку, проте окремі її положення мають програмний характер. Було б доцільно конкретизувати етапи реалізації запропонованих змін, їх нормативне забезпечення та очікувані критерії ефективності. Крім того, положення щодо політичної децентралізації потребують більш детального визначення її конституційно-правових меж та співвідношення з

принципом унітарності держави.

3. У підрозділі 2.2, присвяченому цифровізації місцевого самоврядування, доцільно було б ширше розглянути питання правового регулювання використання технологій штучного інтелекту, алгоритмічного прийняття управлінських рішень, захисту персональних даних та кібербезпеки муніципальних інформаційних систем.

4. Запропонована концепція «Міста прав людини» є цікавою та інноваційною, однак її практична реалізація могла б бути підсилена більш ґрунтовним порівняльно-правовим аналізом досвіду держав – членів Європейського Союзу та визначенням механізмів імплементації відповідних стандартів у систему українського муніципального права.

5. Окремі пропозиції щодо вдосконалення законодавства України могли б бути доповнені проектами конкретних змін до законів або орієнтовними редакціями відповідних норм, що посилює б практичну спрямованість дослідження.

Зазначені зауваження мають рекомендаційний характер, відображають окремі дискусійні аспекти дослідження та не знижують загальної позитивної оцінки дисертаційної роботи.

Загальний висновок.

Дисертація Турченко Марії Андріївни «Правові засади інноваційного розвитку місцевого самоврядування в Україні» є самостійною, завершеною науковою працею, у якій розв'язано актуальне наукове завдання у сфері конституційного та муніципального права. Робота характеризується належним рівнем наукової новизни, теоретичної та практичної значущості, внутрішньою логічною цілісністю, достатньою обґрунтованістю сформульованих положень і висновків.

За своїм змістом та формою дисертаційна робота відповідає вимогам, що ставляться до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії, а її авторка продемонструвала високий рівень наукової підготовки, здатність самостійно здійснювати наукові дослідження та вирішувати складні наукові

завдання у сфері права.

Дисертація відповідає спеціальності 081 – Право, а також вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261 (зі змінами), Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, та Вимогам до оформлення дисертації, затвердженим наказом МОН України від 12 січня 2017 р. № 40.

На підставі викладеного вважаю, що Турченко Марія Андріївна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право (галузь знань 08 – Право).

Офіційний опонент:

Доцент кафедри права Європейського Союзу,
начальник відділу забезпечення
якості освітньої діяльності
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого,
кандидат юридичних наук, старший дослідник

Олег ПЕТРИШИН

ПРОТОКОЛ
створення та перевірки кваліфікованого та удосконаленого електронного підпису

Дата та час: 20:17:40 09.07.2026

Назва файлу з підписом: відгук_Турченко.docx.asice
Розмір файлу з підписом: 32.8 КБ

Перевірені файли:
Назва файлу без підпису: відгук_Турченко.docx
Розмір файлу без підпису: 28.7 КБ

Результат перевірки підпису: Підпис створено та перевірено успішно. Цілісність даних підтверджено

Підписувач: Петришин Олег Олександрович
П.І.Б.: Петришин Олег Олександрович
Країна: Україна
РНОКПП: 3234506230
Організація (установа): НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО
Код ЄДРПОУ: 02071139
Час підпису (підтверджено кваліфікованою позначкою часу для підпису від Надавача): 20:17:39 09.07.2026
Сертифікат виданий: КНЕДП ДПС
Серійний номер: 3FAA9288358EC00304000000B0283C00C2D7E600
Тип носія особистого ключа: ЗНКІ смарт-карта чи е.ключ Автор 338
Алгоритм підпису: ДСТУ 4145
Тип підпису: Кваліфікований
Тип контейнера: Підпис та дані в архіві (розширений) (ASiC-E)
Формат підпису: З повними даними для перевірки (XAdES-B-LT)
Сертифікат: Кваліфікований

Версія від: 2026.07.08 13:00